

Марущак Н. В.

*Чернігівський державний технологічний університет,
доцент кафедри історії та теорії держави і права, конституційного
та адміністративного права, кандидат юридичних наук*

РОЗУМІННЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПРАЦЯХ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ НОВОГО ЧАСУ

Гідність людини у всіх її аспектах має глибокий соціальний зміст. Людина за своєю суттю визначається всією системою суспільних відносин, є продуктом і суб'єктом суспільних відносин. Тому права людини об'єктивно, природно-історично складаються в суспільстві як її соціальні можливості, які відповідають частково або повністю її потребам у реальному житті (Гулиев В. Е., Ф. М. Рудинский. Демократия и достоинство личности. – М. : Наука, 1983. – с.104). Як зазначив Ф. М. Рудинський, ідея людської гідності означає визнання людини вищою, ні з чим не зрівняною цінністю, з чого випливає визнання її суб'єктом свободи, рівності, володіння нею правами та обов'язками людини і громадянина (Рудинский Ф. М. Наука прав человека и проблемы конституционного права : труды разных лет. – М. : МИР, 2006. – с.229).

Основою формулювання сучасного поняття «гідність» стала, на нашу думку, насамперед протестантська етика з її індивідуалізмом і раціоналізмом. Релігійний досвід «спілкування з богом» у протестантизмі спирався на особисте переживання й особистий духовний досвід, на відміну від опосередкованого процесу богопізнання в інших конфесіях і релігіях. Раціональність же трудової діяльності виходила з тлумачення Мартіном Лютером Нового Заповіту, на думку якого значення мирської професійної праці і релігійне воздаяння за неї надзвичайно зросли. Іншими словами, зросла цінність людської діяльності на землі. Протестантська соціокультурна традиція створила «соціальну етику» європейської культури, і це мало для неї й конститутивне значення (Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // [избранные произведения : пер. с нем.]. – М., 1990. – с.99-100). Епоха Реформації стала новим етапом у розвитку ідеї гідності людини. Видатні мислителі XVI – XVII ст. ст. вбачали соціальну цінність людини в її творчій діяльності, в її намаганні посилити свою владу над природою (Д. Бруно, Ф. Бекон, Д. Локк). Прогресивні філософи Нового часу були переконані в силі людського розуму. І це є важливий аспект становлення ідеї людської гідності.

В Новий час поглиблюється зміст поняття людської гідності, що пов'язане з формуванням уявлень про людину як суб'єкта особистої свободи та носія невідчужуваних прав (Рудинский Ф. М. Наука прав человека и проблемы конституционного права : труды разных лет. – М. : МИР, 2006. – с.232). Своєрідність етичних, політичних та правових учень

XVII – XVIII століть полягає в тому, що соціальну цінність особи вони розглядали з позицій школи природного права.

Розробка проблеми гідності громадянина як суб'єкта особистої свободи займає центральне місце в політичному вченні Д. Локка. «Свобода людини в суспільстві, – писав він, – полягає в тому, що вона не підкоряється ніякій іншій законодавчій владі, крім тієї, яка встановлена за згодою в державі... Там, де немає законів, там немає і свободи» (Локк Дж. О гражданском правлении // Избранные философские произведения : в 2 т. – М., 1960. – Т. 2. – 1960. – С. 5–137. – Из содерж. : О рабстве. – Гл. 4. – с.16). Д. Локк теоретично розробив такі принципи буржуазного конституціоналізму (повага права приватної власності, суверенітет, парламентське правління, поділ влади, законність, невідчужуваність прав особи), які сформували «емпіричну систему демократії» і філософію американського конституціоналізму (Локк Дж. Об отцовской власти // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1960. – Т.2. – 1950. – с.34). «... Вировнення Д. Локка знайшло своє втілення в конституції., і ці принципи стали основою для юридичного тлумачення» (Харц Л. Либеральная традиция в Америке [пер. с англ. Г. П. Бляблина и др.; общ. ред. В. Согрина; ред. Т. С. Комаров]. – М. : Прогресс : Прогресс-Академия, 1993. – с.100-101). Д. Локк відстоював право на свободу, але допускав при цьому часткове її обмеження на користь держави. Одночасно філософ заперечував тотальну відмову індивіда від належних йому природних прав. Право на життя, власність, гідність особи, рівність людини не відчужує нікому ні за яких обставин (История политических и правовых учений : учеб. для вузов / [под ред. проф. В. С. Нерсесянца]. – М. : Издательская группа НОРМА – Инфра•М, 2000. – с.271-272).

Таким чином, інтереси особи стають у Д. Локка центром усієї державної діяльності. У цьому зв'язку і питання про гідність громадянина одержує нове тлумачення. Особиста гідність стає атрибутом приватної власності подібно до того, як у Середні віки вона була атрибутом походження і станової приналежності.

Політичне вчення Д. Локка справило величезний вплив на подальший розвиток політичної ідеології. Особливо широкого поширення набула теорія природних невідчужуваних прав людини, яку використали Т. Джефферсон та інші теоретики американської революції і яка увійшла згодом до французької Декларації прав людини і громадянина 1789 року (История политических и правовых учений : учеб. / [под ред. О. Э. Лейста]. – М. : Юрид. лит., 1997. – 576 с.14, с.189-190).

У період Нового часу докладно були розроблені різні аспекти проблеми честі і гідності людини. Так, Т. Гоббс аналізує співвідношення таких моральних категорій, як могутність, цінність, гідність, повага людини.

Цінність людини він порівнював із вартістю речей і розглядав її як ціну, що «складає стільки, скільки можна дати за користування її силою»

(Гоббс Т. О человеке // Сочинения : в 2 т. [сост., ред., авт. примеч. В. В. Соколов ; пер. с лат. и англ.]. – М. : Мысль, 1991. – Т.2. – 1991. – с.95). Гідністю Т. Гоббс називав суспільну цінність людини, тобто ціну, що дає їй держава. Отже, суспільна гідність людини ототожнюється в нього з громадянською.

Отже, розуміння людської гідності є неоднаковим у різні історичні епохи в різних народів. Аналіз поглядів мислителів Нового часу показує, що поняття гідності ототожнюється з цінністю людини, його пов'язують з усвідомленням людиною того факту, що вона володіє значимими для неї моральними й інтелектуальними якостями. Одночасно гідність залежить від становища людини в суспільстві, стану суспільства, здатності його забезпечити практичне утвердження невідчужуваних прав людини, визнання самоцінності особистості.

Галицкий И.

Черкасский факультет Национального университета «Одесская юридическая академия», старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин, кандидат юридических наук

РАЗУМ КАК ВОЗМОЖНЫЙ И НЕОБХОДИМЫЙ ИСТОЧНИК ПРАВА УКРАИНЫ

Прежде чем говорить об источниках права и о разуме как одном из них, следует ответить на вопросы: как же нам понимать право? что оно из себя представляет? Обратимся к классикам. «Право как продукт разума способно функционировать как инструмент светской власти в отрыве от высших ценностей и целей; и не только религиозная вера, но и страстная убежденность стали считаться личным делом каждого» (Берман Г. Д. Западная традиция права. Эпоха формирования. – М., 1994. –С. 194.) Согласно Н. М. Коркунову «право должно только размежевать внешнюю свободу людей, совершенно не касаясь того, как воспользуются люди отведенной им свободой, согласно нравственным требованиям или нет» (Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. Издание 8-е. СПб., 1908. С.42 –43). «Так, например, подчинение народным и отеческим преданиям и установлениям есть доброе дело... в той мере, в какой сами эти предания и установления выражают добро. Право – есть минимум нравственности» (Соловьев В. С. Оправдание добра. Нравственная философия. Соч. в 2-х т. – М., 1990. – Т.1. –С. 94.).

Что касается разума, то он исследует все сущее, сам себе судья и не терпит диктата внешней силы. По мнению Ж. Кондорсе, для разума нет авторитетов. Разум есть выражение независимой от Бога суверенной сущности человека. Разум сам ставит себе цели. Главная его задача состоит в том, чтобы, осознав незыблемые законы природы, общества и человеческого развития, сделав их ясными для возможно большего числа